

ROL KURAMI İLE FİİLLERİN ANLAMBİLİMSEL KATEGORİLERİNİN İLİŞKİSİ: İYİ VE KÖTÜ PRENS ÖYKÜSÜ ÖRNEĞİ

Seçil HİRİK*

Öz: İstem, dilin kendi içinde sistemini sürdürebilmesi için kelime kategorilerinin başka biçimbirimlere ihtiyaç duymasdır. Füliden, isme kadar sözlüksel birimler cümlede belirli bir anlamı karşılamak için kendini biçimce ve anlamca bütünleyen tamlayıcıyla birlikte görünmek istemektedir. Tesnier tarafından “Bağlantılı Dil Bilgisi”, Fillmore tarafından “Durum Dil Bilgisi” ve Chomsky tarafından “Rol Kuramı” içinde ele alınan “istem” kategorisi, sözlüksel birimleri yine morfolojik birimlere ya da yine sözlüksel birimlere bağlama eğilimine işaret etmektedir. Bağlama işi, yüklemcil öge görevindeki fiil tarafından belirlenen roller çerçevesinde gerçekleşmektedir.

Bu çalışmada, Rol Kuramı’ndan hareketle yüklemcil fiillerin atadığı eyleyen, deneyimci, etkilenen, harekete konu olan varlık, hedef, yer, araç, amaç, zaman gibi rollerin isteme etkisi tartışılmakta ve söz konusu rollerin metin üzerinden tespit edilen anlambilimsel fiil kategorilerine göre dağılımları ele alınmaktadır. Belirtilen alanın tespiti için artzamanlı yaklaşım benimsenerek Eski Uygur Türkçesi ile yazılmış “İyi ve Kötü Prens Öyküsü” uygulama metni olarak seçilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rol Kuramı, istem, anlambilimsel fiil kategorisi, bağlam, İyi ve Kötü Prens Öyküsü

Relation of Role Theory and Semantic Categories of Verbs: A Case of İyi ve Kötü Prens Öyküsü

Abstract: Valency, is the need for other forms of word categorization so that language can sustain its system in itself. Lexical units from verbs to nouns appear together with formative and meaningful complements to meet a specific meaning. Valency has been handled in the theories like “Dependence Grammar” by Tesnier, “Case Grammar” by Fillmore, and “Theta Theory” by Chomsky. It explains the tendency to link morphological units together. This link is created within the framework of the roles defined by the verb in the predicate task. In this study the effect of the agent, experiencer, direct object, indirect object, target, place, instrument, goal, and time on valency in the framework of Theta Theory will be discussed. These roles will be analysed according to the semantic categories of the verbs that are determined in the text “İyi ve Kötü Prens Öyküsü” written in Old Uighur via diachronic perspective.

Keywords: Role theory, valency, semantic verb category, context, İyi ve Kötü Prens Öyküsü

1. Giriş

İstem (valency) kategorisi, dünyada ve Türkiye’de araştırmacıların son yıllarda ilgi duydukları araştırma alanlarından biri haline gelmiştir. Bu alan, cümleyi

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü. Nevşehir / TÜRKİYE. E-posta: secilhirik@gmail.com
ORCID No: 0000-0002-2698-9350

oluşturan unsurlar arasındaki ilişki, ilişkinin yönü, derecesi gibi konuları temel almaktadır. Cümleyi kuran kategorik unsurların birbirlerine bağlanma şekilleri, bağlanma koşulları *İstem Dil Bilgisi* içinde incelenmektedir.

İstem kategorisinin temel dil bilgisi kuramları içinde ele alındığını söylemek mümkündür. Yaylagül'e göre ilk olarak, Tesnier tarafından ortaya konulan *Bağlantılı Dil Bilgisi*'nden (Dependence Grammar) gelişen İstem Dil Bilgisi'nde, cümle yapısının fiilin istemi tarafından kurulduğu ileri sürülmüştür. Bağlantılı Dil Bilgisi Kuramı'nın iki önemli kavramı, *bağımlılık* ve *istem* olup bağımlılık, kelimelerin yalnızlığına son veren ve onları bir yapı durumuna getiren söz dizimsel bir öge olarak kabul edilir ve üst ögeyi alt ögeye bağlayan bir bağıntı ilişkisidir. Üst öge *yöneten*, her alt öge ise *bağımlı*¹ adını alır (2015: 90)². İstem kategorisi, Tesnier'den sonra Fillmore (1968) tarafından *Durum Dil Bilgisi* (Case Grammar) içinde ele alınmıştır. Durum Dil Bilgisi, her ne kadar Chomsky'nin *Üretici Dönüşümsel Dil Bilgisi Kuramı*'na karşı görüş olarak ortaya konmuş olsa da Chomsky, kuramını 1980 sonrasındaki yayınlarıyla geliştirmiş ve bazı değişiklikleri kuramına yansıtarak istem konusuna farklı bir bakış açısı getirmiştir. Cümlede yer alan her unsurun anlambilimsel rolünden bahseden kuramlar, bu rolün yüklemcil öge konumunda olan fiil tarafından verildiğini göstermektedir. Geleneksel anlayışla ele alınan *özne*, *zarf*, *nesne*, *tümleç* gibi roller yerine *eyleyen*, *deneyimci*, *yararlanıcı*, *etkilenen*, *eyleme konu olan varlık*, *uyarıcı*, *kaynak*, *hedef*, *yer*, *zaman*, *araç*, *amaç*, *durum*³ gibi roller teklif edilmektedir.

Bu çalışmada tercih edilen roller ise şu şekilde verilebilir: *Eyleyen* rolündeki üye, yüklemde bildirilen hareketin birinci dereceden sorumlusu olan ve yüzey yapıda ayrıca temsil edilmese dahi fiilin üzerinde şahıs ekiyle⁴ belirtilen ögedir: Ör. “**(Ben)** bugün yemek yaptım.”. Etkilenen ve eyleme konu olan varlık rolleri, birbirine yakın anlam alanlarına ve morfolojik işaretleyicilere sahip üyelerdir. *Etkilenen* rolündeki üye, yüklemcil fiilde belirtilen hareketten doğrudan etkilenmiş ve hareketin sonucunun iz düşümlerini olumlu ya da olumsuz olarak taşıyan canlı/cansız varlık ismidir: Ör. “Çocuk, **arabasına** tekme attı”, “**Yaşlı adam** öldü.”, “**Genç kız** dövüldü.”. *Eyleme konu olan varlık* ya da kısaca *konu* ise eylenenin yaptığı harekete malzeme olan ve üzerinde eylemin gerçekleştiği nesnedir: Ör. “Çocuk, **arabasını** arkadaşına verdi.”. *Uyarıcı*, eyleyenin harekete geçmesini sağlayan, tetikleyen varlığın karşılığıdır: Ör. “**Dışarıdaki sestem** ürktüm.”. Rol dağılımında *hedef* olarak

¹ Bağımlı ögeler için tamlayıcı kavramını kullanan Yaylagül, fiilin açtığı istem boşluklarının söz dizimsel tamlayıcılar'la doldurulduğunu söylemektedir. Fiile özgü, sınırlı sayıda oluşan istem boşlukları yüzey yapıda tamlayıcılarla doldurulurken anlamsal düzeyde katılanlarla (participants) ve onların yüklendiği rollerle gerçekleşir. Söz konusu tamlayıcıların haricinde herhangi bir istem boşluğu doldurmayan diğer unsurlar isteğe bağlı ögeler'dir (2015: 96). Fiil tarafından alınan tamlayıcılar konusunda o fiilin keyfi özelliğinden bahsederek fiilin istemine vurgu yapan Black, died (öldü) fiilinin herhangi bir tamlayıcı almazken relied “güvendi” fiilinin mutlaka on (üzerine, üstünde) edatını istediğini söylemektedir (relied on Max) (1999: 3)

² İstem konusu, çeşitli çalışmalarda “fiil-tamlayıcı ilişkisi” şeklinde geçmektedir. İstem veya fiil-tamlayıcı ilişkisi için bk. Doğan (2015; 2016), Kahraman (1996), Sev (2001), Özkan (1999), Karahan (1997).

³ Söz konusu rol isimleri, kimi araştırmacılarca ufak değişikliklerle verilmektedir. Uzun (2000) ve Kerimoğlu (2014) krş. Yaylagül (2015), Yaylagül Üstünel (2016).

⁴ Çalışmada 3. tekil şahsının gösterimi için “Ø” işareti kullanılmıştır.

görülen üye, eyleyenin gerçekleştirdiği hareketin yönünü göstermesi (Ör. “*Yürümeye başlayan bebek bana geliyor.*”), yer rolü ise hareketin mekânını bildirmesi bakımından birbirinden ayrılmaktadır (Ör. “*Öğrenciler sınıfta oturuyor.*”). Cümlede zaman rolüne sahip üye, hareketin gerçekleşme zamanını ve zaman aralığını bildirmekle yükümlüdür: Ör. “*Sınav, saat ikide başladı.*” Araç rolü, hareketin yapılmasına vesile ve yardımcı olan varlıklara işaret etmektedir: “*İşçiler kamyonlarla kum yığdılar.*” Eyleyenin veya deneyimcinin hareketi gerçekleştirme sebeplerini ve niyetlerini belirten öğeler, fiil tarafından atanmış amaç rolünü yansıtan üyelerdir. Bunlar nedensellik ve sebep-sonuç ilişkisi taşımaktadır: Ör. “*Yurt dışında okuyabilmek için daha çok İngilizce çalışıyorum.*” Durum rolündeki üye, eyleyenin veya deneyimcinin yüklemcil öğedeki hareketi ne şekilde yaptığını gösteren ve kimi zaman da kişisel anlam barındıran sözlüksel veya morfolojik işaretleyicilerden oluşmaktadır: Ör. “*Kardeşi arabayı çok hızlı kullanıyormuş.*”

Fiillerin anlamsal alanlarının fiilin ifade ettiği olaya katılan rolün ismiyle anıldığını belirten Yaylagül Üstünel, Chafe (1970)’in eden (agent) ve etkilenen (patient) temel rollerinin katıldığı fiillere temel fiil türleri; diğerlerine de sırasıyla katılan rollere göre deneyimsel (experiential), faydasal (benefactive), konumsal (locative) ve tamamlanabilir (complementative) fiiller adını verdiğini söylemektedir (2016: 74).

Üretici Dönüşümsel Dil Bilgisi Kuramı, İlkeler ve Değiştirgenler Kuramı ve ona bağlı Yönetim ve Bağlama Kuramı gibi pek çok altkuramı barındırmaktadır. Chomsky, istem kategorisinden Yönetim ve Bağlama Kuramı çerçevesinde ele alınan Rol Kuramı’nda (Theta Theory) bahsetmektedir (1981: 153-222). Kerimoğlu, Rol Kuramı’nın fiilin eyleyeni gibi birtakım tematik rollerle ilgili olduğunu ve bu rollerin fiil tarafından belirlendiğini belirtmektedir. Örneğin Türkçede gör- fiili (“*Ali, Veli’yi gördü.*”) gören ve görülen rolünü belirler. Bu cümlede Ali eyleyen, Veli konu rolündedir. Fiiller rol yükleyen, isim öbekleri rol yüklenen unsurlardır (Kerimoğlu 2014: 89). Öğelerin anlambilimsel olarak fiiller tarafından seçilmeleri, bunların herhangi bir rolü üstlenmesinin içmerkezli (endocentric) bir belirleme değil, bu üyenin dışındaki bir öge, yani fiil tarafından yapılan dışmerkezli (exocentric) bir belirleme olduğu anlamına gelir. Bunun Chomsky tarafından rol yükleme olarak algılandığını belirten Uzun, fiillerin dışında başka sözlüksel kategorilerin de rol yükleyebildiklerini dile getirmektedir. Bu kategorilerden biri edattır: için (yararlanıcı), kadar (hedef), beri (kaynak) gibi. Bir diğer rol yükleyici kategori yüklemcil sıfattır: hayran (deneyimci, konu), borçlu (deneyimci, konu, hedef/yararlanıcı), âşık (deneyimci, konu). Türemiş adstilların da rol yükleme özelliği taşıdığı iddia edilebilir. Bu iddiaya göre örneğin gezi adı tıpkı gez- eylemi gibi 2 üyeli bir sözlüksel yapı taşır ve üyelerinden birine deneyimci diğerine yer rollerini yükler (Uzun 2000: 103). Yaylagül, bahsi geçen rollerin deneyimcinin konumuna ve fiillerin istemine bağlı olarak beş grupta toplanabildiğini belirtmektedir⁵: 1. Tek istemli fiiller (deneyimci), 2. Biri seçimli diğeri zorunlu olmak üzere iki istemli (deneyimi ve uyarıcı), 3. İlki deneyimci, ikincisi uyarıcı olan iki zorunlu istemli fiil, 4. İlki uyarıcı, ikincisi deneyimci olan iki zorunlu istemli fiil. 5. Özne konumundaki deneyimcinin parçası söylenerek bütünü kastedilen ve istemiyle kaynamış durumda olan fiil (2010: 102).

⁵ Söz konusu sınıflandırma, Türkiye Türkçesindeki duygu fiilleri üzerinden yapılmıştır.

Chomsky, Rol Kuramı'nda ayrıca *yan kategorileme* kavramından bahsetmektedir. Buna göre, yan kategorileme, bir sözlüksel birimin söz dizimsel yapıda birlikte görüleceği diğer kategorilere yönelik seçimini sunar. Yankategori çerçevelerine göre cümlelerin dil bilgiselliği ilk bakışta eksikliğe veya fazlalığa dayanmaktadır. Tamamıyla sayıya dayanan bir bilgisellik, cümlelerin dil bilgiselliğinde belirleyici olmaktadır (Uzun 2000: 97). Örneğin “*Adam, kırdı.*” cümlesi eksiklik; “*Öğrenci dersi öksürdü.*” cümlesi ise fazlalık taşıması bakımından dil bilgisel olarak bozuk yapıya sahiptir. *Kır-* fiili kıran (eyleyen) ve kırılan (etkilenen) üyelerine ihtiyaç duyarken *öksür-* fiili yalnızca öksüren (eyleyen) üyesini istemektedir. Roller, yüklemcil ögenin anlambilimsel özelliklerine göre belirlenirken “üye sayısı” parametresi rol dağılımında devreye girmektedir. *Kır-* ve *öksür-* fiillerinin istediği üyeler fiilin içmerkezinde zorunlu konumundayken başka fiillerde bu sayı farklılık gösterebilmektedir. Örneğin *ver-* fiili, “*Ali, Ayşe'ye kitabı verdi.*” gibi bir cümlede eyleyen (*Ali*), hedef (*Ayşe*) ve harekete konu olan varlık (*kitap*) olmak üzere üç üye taşımaktadır.

Cümlelerin yüzey yapısında bulunan açık üyelerin yanı sıra derin yapıda gizli olup yüzeye yansımayan örtük üyeler de yer almaktadır. Uzun, örtük üyenin bulunmadığı durumlarda, bir başka üyenin devreye girip girmemesinin örtük üyenin bulunup bulunmadığını belirlemede ölçüt olabileceğini söylemektedir. “*Ayşe, Ali'ye güzel bir kazak örmüş.*” cümlesinde Ali bulunmadığında Ayşe'nin kazağı kendisine ördüğü anlaşılabilir ama “*Ayşe kitabı verdi.*” de benzer bir anlaşılma bulunmamaktadır. İkinci cümlede örtük üye değil üye eksikliği bulunmakta ve cümle bu açıdan bozuk görülmektedir (2000: 109).

İstem konusu, yukarıda bahsi geçen çalışmaların yanı sıra fiillerin *tamlayıcılarla*⁶ (complement) ilişkisi olarak da ele alınmaktadır. Çalışmalarda kullanılan tamlayıcı kavramı, yukarıda bahsi geçen rollerin karşılığı olan sözlüksel unsur olarak görülmektedir. Doğan'a göre istem yalnızca fiil ve tamlayıcı ilişkisini konu alan bir kavram değildir. Her sözlüksel unsurun mutlaka tamlayıcısı bulunmaktadır. Bu durumu istem boşluğu şeklinde açıklayan Doğan, bu boşluğun morfolojik ya da sözlüksel unsurla/unsurlarla doldurulabileceğini dile getirerek rol dağılımında sözlüksel unsurların cümledeki konumlarının belirlemesini sağlayan morfolojik birimlere dikkat çekmektedir. Söz konusu unsurlar, mantıksal üyelerini morfolojik, söz dizimsel, anlambilimsel ve eş dizimsel kimi sınırlılıkları yüklenmeye zorlamaktadır (2011: 27; 2016: 252).

İstem, daha önce bahsedilenlerin yanı sıra bir taraflıya yöneten ve yönetilen unsur ilişkisine dayanmaktadır. Öbek yapılarında görülen yönetme eğilimi, cümle adı verilen en büyük öbek birliğinde kendini göstermektedir. Chomsky'nin (1981: 162-170) *Yönetim Kuramı* çerçevesinde değerlendirilebilecek olan bu konu, cümleyi kuran temel unsur yüklemcil ögenin yönetme gücünün yansımaları şeklinde görülmektedir. Yüklemde yer alan fiilin hareketin zamanını, şahsını ve kipini belirlemesinden başka, cümleye katılan diğer unsurların ya da üyelerin rollerini belirlemekle yükümlü olmak gibi bir görevi de bulunmaktadır. Rol ve istem kavramları, kelime kategorisinin yönetme potansiyelinin çıktısı olan ürünlerdir,

⁶ Kuram (2006), *tamlayıcı* kavramı için *tümleç*, Tuğcu (2009) *tümleyici* kelimelerini tercih etmektedir. Ayrıca fiil-tamlayıcı ilişkisi için bk. Kahraman (1996), Karahan (1997), Özkan (1999), Sev (2001), Doğan (2011), (2015), (2016).

ancak yönetici⁷ unsurları yönetmek ya da diğer bir deyişle rolleri üyeler arasında dağıtmak için üç temel koşulun gerçekleşmesini istemektedir. Yönetici ile üye arasındaki anlamsal bağ, söz dizimsel konumun belirlenmesi ve morfolojik uyum. Örneğin “*En yakın arkadaşın sana hediye vermiş.*” cümlesinde *ver-* fiili eyleyen olarak “en yakın arkadaş”, hedef rolünde “sana” ve eyleme konu olan varlık olarak “hediye” öğelerini belirlemektedir. *Ver-* fiili en başta anlamsal olarak verilen bir nesneye yani harekete konu olan bir varlığa ihtiyaç duymaktadır. Böyle bir cümlede, yüklemcil öğeden, anlamsal boşluğun harekete konu olan bir varlıkla doldurulması beklenmektedir. Söz konusu varlık herhangi bir morfolojik işaretleyici ile kodlanmadığı için söz dizimsel olarak yüklemcil öğeye yakın tutulmaktadır. “Hediye vermiş” yerine “hediyeyi vermiş” densesydi yükleme hali eki ile işaretlenmiş unsur, cümlenin herhangi bir yerinde görünebilirdi. *Ver-*, *al-* gibi son sınırı vurgulayan fiiller cümlede eksiz ya da yükleme hali eki ile işaretlenmiş bir varlık ismi ve hedef rolündeki bir üyeyi istemektedir.

Yüklemcil öge olarak görev yapan fiil tarafından belirlenen roller, cümlede kalıcı veya geçici olarak işlev yürütmektedir. Rolün kalıcı ya da geçici özelliğe sahip olma durumu, fiilin anlambilimsel isteminin yönettiği zorunluluk-seçimlik ilişkisine dayanmaktadır. Her cümle, mutlaka zorunlu olarak eyleyen konumunda bulunan bir öge taşımak ister. Bu açıdan cümlenin temel kurucuları yüklemcil öge ve eyleyendir. Eyleyen unsurun yanında fiilin anlamını biçimsel olarak dolduran morfolojik işaretleyicili unsurlar, çeşitli rollerle görev yapmaktadır. *Sınır vurgulamama*, *ön sınırı vurgulama*, *son sınırı vurgulama* gibi fiilin kılınışsal⁸ özelliğine göre etkilenen veya konu olan rolüne girmiş sözlüksel birimler, cümlede görünmektedir. Örneğin *oku-*, *yaz-* gibi sınır vurgulamayan fiiller eyleyenin yani okuyan, yazan rollerinin yanında etkilenen ve/veya harekete konu olan varlık, *uyu-*, *uç-* gibi ön sınırı vurgulayan fiiller eyleyen ve *öl-*, *patla-*, *kırıl-* gibi son sınırı vurgulayan fiiller ise yalnızca etkilenen rolündeki üyeleri zorunlu unsur olarak kabul etmektedir. Zorunlu unsurun dışında kalan unsurlar seçimlik olarak yer, zaman, araç, hedef, amaç rolleriyle söz diziminde yer almaktadır.

Anlambilimsel rollerle fiillerin anlamları arasında sıkı bir ilişki olduğunu vurgulayan Doğan, fiilin her farklı sürecinde farklı nitelikte katılanların olduğunu belirtmektedir. Fiiller anlambilimsel açıdan süreç, anlamsal roller ve sürecin gerçekleştiği şartlar olarak üç temel bileşenden oluşmaktadır. Katılanların sayısını ve anlambilimsel rolünü fiilin ifade ettiği olay ya da sürecin tipi belirlemektedir (2017: 4, 5). Neverilova; eyleyen, etkilenen, yer, varlık gibi 33 rol tanımlı fiilden bahsetmektedir. Tematik rol veya tematik ilişki olarak da bilinen ve cümle kurucusu anlambilimsel rol, hareket veya duruma göre cümlede yer almaktadır. Sözlüklerde yer alan kapsayıcı kavramın ya da madde başındaki kelimenin belirlenmesinde anlambilimsel sınırlama devreye girmektedir (2010: 151).

⁷ Yönetici kavramı karşılığında öbek yapıyı yöneten anlamında *baş* (head) terimi de kullanılmaktadır (bk. Chomsky (1981). Haegeman, öbeğe eklenen kelimelerin, cümlenin başındaki söz dizimsel kategoriyi ve böylece öbeğin kategorisini belirleyeceğini söylemektedir (1994: 38). Türkçe, yönetici yani baş unsuru sonda bulundurması bakımından öbek yapılar sondaki isim, fiil, edat ve zarf kategorisinden isim olarak *isim öbeği*, *fiil öbeği*, *edat öbeği* ve *zarf öbeği* şeklinde gösterilmektedir.

⁸ Kılınış kategorisi için bk. Uğurlu (2003), Karadoğan (2009), Karadoğan ve Hirik (2015), Aslan Demir (2016: 15, 16).

Rol, istem ve yönetim, birbirini içeren ve birbirinin sonucu olan kavramlardır. Her kelime kategorisinin yönetme niteliği varsa bunun sonucu olarak istem ve rol belirlenmesi işlemi kaçınılmazdır. Yapılan çalışmalarda fiillerin anlambilimsel çerçeveleri belirlenirken fiilin hangi anlamının baz alındığını belirtmek önemlidir. Bu açıdan Türkiye Türkçesi veya tarihi ya da çağdaş lehçe gibi herhangi bir dönem değerlendirmesi, çok anlamlı fiil incelemesi için sorun teşkil edebilmektedir. Örneğin Türkiye Türkçesinde kullanılan *brak-* fiili “bir nesneyi bir yere koymak” anlamında kullanıldığında eyleyen, konu, yer unsurunu alırken “terk etmek” anlamı aynı fiil, eyleyen ve konu unsurunu istemektedir. Bu bakımdan çok anlamlılık rol dağılımında dallanmalara sebep olmaktadır. Bunun yerine metin temelli çalışmanın hedef alınması, hangi dönem örneklem olarak seçilirse seçilsin bağlamdan hareketle fiillerin anlambilimsel durumlarına göre rollerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada yalnızca yüklemcil öge olarak görev yapan fiillerin istemi *Rol Kuramı* çerçevesinde değerlendirilerek oluşturulan kuramsal alt yapı tarihî bir metin üzerine uygulanacaktır.

2. Fiillerin Anlamsal Kategorileri

Geleneksel dil bilgisi çalışmalarında⁹ fiillerle ilgili yapılan iş, oluş, kılış, durum gibi anlambilimsel sınıflandırma denemeleri ile birlikte yapı ve çatı bakımından da ayrımlara gidildiği anlaşılmaktadır. Klasik sınıflandırmaların yanı sıra son zamanlarda fiillerin anlamsal çerçeveleri dikkate alınarak dilbilimsel bakış açısıyla değerlendirildiği görülmektedir. Buna göre bahsi geçen birkaç kategorinin haricinde sayısı onlarla ifade edilen fiil kategorileri tespit edilmektedir. Nicel farklılıklarla beraber her araştırmacı kendi bakış açısına göre fiil kategorilerini belirli ölçütlere göre sınıflandırmaktadır.

Çalışmanın konusu, fiillerin anlambilimsel türlerinin Rol Kuramı'na göre Eski Uygur Türkçesi üzerinden incelenmesi olduğundan araştırmacıların anlambilimsel fiil sınıflandırmaları ile ilgili yaptıkları teklifler hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Fiillerin anlambilimsel sınıflandırılmasını yapan bazı araştırmacılar, fiil sınıflarının neden gerekli olduğuna dair bilgi vermektedir. Söz konusu sınıflandırma çalışmalarının öncü isimlerinden olan Levin, fiil sınıflarının diller içinde ve diller arasındaki fiil davranışının normal kalıplarını karakterize etmek için gerekli olduğunu savunmaktadır. Bunun yanı sıra *diller-arası* (cross-linguistic) çalışmalarına yardımcı olmakta, dilleri ve dillerin belirli olay türlerini tanımlama biçimlerinin karşılaştırılmasını sağlamaktadır (2015: 1665). Ayrıca fiil sınıfları, hesaplamalı sözlük, dil üretimi, makine çevirisi, veri sınıflandırması ve alt kategorileme kazanımları gibi çeşitli doğal dil işleme görevleri ve uygulamalarında katkıda bulunmaktadır (Korhonen ve Briscoe 2004: 1, 2)

Fiil sınıflarının önemine vurgu yapan Levin, 1993 yılındaki çalışmasında fiillerin anlambilimsel ölçütlere göre ele aldığı 48 geniş, 192 alt türden oluşan fiil kategorisi belirlemiştir. Bunlar arasında *yerleştirme*, *silme*, *gönderme*, *öğrenme*, *gizleme*, *atma*, *kesme*, *birleştirme*, *boyama*, *yavrulama*, *yüklem tamamlayıcı*, *değerlendirme*, *arama* fiilleri gibi kategoriler görülmektedir. Levin'in sınıflandırması isim öbeği ve edat öbeği tamlayıcılı 4186 anlamlı 3024 fiil sınıflandırması içermektedir ve

⁹ Bk. Korkmaz (2007), Gencan (2007), Gülensoy (2010), Karaağaç (2012).

sınıflandırmada sıfat öbeği, zarf öbeği, edat, ek fiil ve cümlesel tamlayıcılar alan fiiller yoktur (Korhonen ve Briscoe 2004: 1, 2).

Chafe ise çalışmasında *durum* ve *durum-dışı fiilleri* altında da *süreç*, *hareket* ve *hareket-süreç* olmak üzere üç ayrı fiil sınıfından bahsetmektedir (1970). Kettnerová vd., Çek dili üzerine yaptıkları araştırmada iletişim fiilleri üzerinden 9 anlamsal sınıf tespit etmiştir: *iletişim*, *durum*, *iletişim-tepki*, *yargı-iletişim*, *yazışma*, *yasaklama*, *izin*, *haber verme* ve *yorum*. İletişim fiillerinin yanı sıra *değişim*, *hareket*, *taşım*, *zihinsel hareket*, *fiziksel fiiller* gibi fiiller de anlamsal kategori içinde yerini almaktadır (2008: 115, 116).

Mikelic Preradovic, Hırvatça için kullanılan ve derlem tabanlı bir sözlük olan *İstemsel Sözlük*'ün (*Crovallex*), 173 alt ayrımla beraber 72 geniş anlambilimsel sınıf içerdiğini belirtmektedir. Tespit edilen 72 fiil sınıfı, sıklık oranlarına göre listelenmiştir. Levin'in çalışmasına göndermede bulunan Mikelic Preradovic, bahsi geçen sınıflandırmanın aynı anlambilimsel sınıfa ait iki farklı fiilin, genellikle aynı istem çerçevesine sahip olduğunu ve fiil istemindeki değişimin, fiil anlamındaki olası değişime işaret ettiğini göstermesi sebebiyle bir başlangıç noktası olduğunu dile getirmektedir (2010: 54, 57).

Paylaşılan anlam bileşenleri ve kelimelerin benzer söz dizimsel davranışları açısından tanımlanan fiil sınıflarının genelleştirici özelliği olduğunu söyleyen Neverilova, anlambilimsel rol yapıları ve fiil sınıfları arasında var olan temel ayrımı, kazanım tarzına¹⁰ bağlamaktadır. Anlamsal rol kalıpları söz konusu olduğunda, fiil bağımlı bileşenlerin anlambilimsel rollerinden sadece anlambilimsel yakınlık çıkarılmaktadır. Dolayısıyla bazı fiil grupları anlambilimsel açıdan diğerlerinden daha yakındır ve böylece aynı anlamsal rol modellerine sahip fiiller anlambilimsel olarak benzerdir (Neverilova 2010: 153, 155).

Söz konusu çalışmaların yanı sıra Türk dünyasında da konuyla ilgili önemli görüşler öne sürülmüştür. Yıldız da oluş, durum, hareket, bağlantı, mental, iletişim ve doğa fiilleri olmak üzere 7 temel kategori ile fiil sınıflandırmasına gitmiştir (2017: 361). Barutçu Özönder, Tatar dilinin grameri çalışmasında hareket, iş, proses, durum, davranış, hareket tarzını bildiren, ses, konuşma, düşünme, idrak ve taklidi olmak üzere 11 genel fiil sınıfının geçtiğini aktarmaktadır (2011: 169). Şirin User ise 1. fiziksel gereksinim (acıkma, yeme, içme), 2. insan ve bedeni (doğum, yaşayış, ölüm), 3. duygu, zihin, 4. devlet, 5. politika, diplomasi, 6. temel kılış, oluş ve durum, 7. savaş, 8.yerleşim, yurt tutma, 9. etkileşim, iletişim, 10. avcılık, 11. evcilik, 12. cenaze, 13. iş, hizmet, 14. kalkınma, 15. ad, unvan, 16. kıtlık, 17. yasa, ceza, 18. sanat, 19. kozmogoni, din, inanç, 20. doğa, meteoroloji, hava, 21. hava, 22. hayvanlar, 23. yardımcı fiiller, olmak üzere 23 anlambilimsel kategoriden bahsetmektedir (2016: 445-553).

Fiiilerin anlambilimsel açıdan ele alınıp değerlendirildiği ve bir sınıflandırılmasının ortaya konduğu çalışmalar, söz konusu dilin sözlükleri ve oluşturulmuş derlem tabanlı veri ağlarını temel almaktadır. Sözlükler ve derlem

¹⁰ Burada "kazanım tarzı" ile kastedilen yüklemde bildirilen hareketin yapılmı biçimi ya da eyleyen ve etkilenen açısından değeridir (Neverilova 2010: 153). Hareketin eyleyen veya etkilenen açısından olumlu veya olumsuz mu olduğu sorusunun cevabı ancak fiilin anlamsal sınıfı ile belirlenebilir.

taranarak elde edilen verilerle anlamsal kategoriler belirlenmektedir. Tüm bu çalışmalar eş zamanlı yöntemle yapılan incelemelerde tercih edilmektedir. Oysaki art zamanlı bir dilbilimsel çalışmada, incelenen dönemin diliyle ilgili sözlükler sınırlı malzemeler kullanılarak hazırlandığı için varılan sonuçlar da yalnızca bahsi geçen sözlüklerle mümkün olacaktır. Art zamanlı bir çalışmada fiillerin anlambilimsel kategorilerinin ortaya konması için sözlük taramasının yanı sıra taranan metne/metinlere bağlı kalınarak yalnızca o metinle/metinlerle sınırlı bağlam temelli bir tespit yoluna da gidilebilir. Dolayısıyla bu çalışma, fiillerin anlambilimsel sınıfları ve rol dağılımları arasındaki ilişkinin tespiti için Türkçenin tarihi dönemlerinden Eski Uygur Türkçesi ve bu dönemde yazılmış *İyi ve Kötü Prens Öyküsü* (*Edgü Ögli Tigin Ayıg Ögli Tigin*) seçilmiştir.

3. Eski Uygur Türkçesi Metni Olarak *İyi ve Kötü Prens Öyküsü*

Çalışmanın örneklemini oluşturan *İyi ve Kötü Prens Öyküsü*, Budist çevre metinleri arasında yerini almaktadır. Çatik niteliğindeki metin, Eski Uygur Türkçesi döneminin kıymetli eserleri arasında görülmektedir. Yazarı bilinmeyen ve yazıldığı tarihi hakkında net bilgi vermeyen öykünün canlı bir üslubunun olduğunu söylemek mümkündür. Çince aslından çevrilen öyküde, iyi düşünceli prens ve kardeşi kötü düşünceli prensin kıymetli bir mücevher için verdikleri mücadele ve katlandıkları zorluklar anlatılmaktadır. Eserde Budizm'in temel inançları ve kuralları Buda'nın hayat hikayesi üzerinden verilmeye çalışılmaktadır. Anlatım esnasında sıkça karşılıklı konuşmalara ve yer yer betimlemelere gidilmiştir. Dilinin sade ve halkın anlayabileceği türden olduğunu söylemek mümkündür (bk. Ercilasun 2004: 249; Hamilton 1998; Tulum ve Azılı 2015: 33, 35).

Bu çalışmada, Türkçenin tarihi dönemlerinden biri olan Eski Uygur Türkçesi ile yazılmış bir çatiğin kullanılması¹¹ Rol Kuramı gibi eş zamanlı yöntemin temel alındığı dilbilim kuramlarının art zamanlı yapılabileceğini göstermek için tercih edilmiştir. Saussure, Chomsky, Sapir, Bloomfield gibi dil incelemelerinde eş zamanlılığı savunan dilbilimciler bu görüşlerini yaşayan dil incelemesinin daha sağlıklı olduğu görüşünden hareketle ortaya koymaktadır. Oysaki metin temelli bir çalışma, incelenen dil veya örneklem hangi döneme ait olursa olsun bağlama bağlı kalmak kaydıyla dönemin dil yapısı hakkında fikir vermek için yol gösterici olmaktadır. Dolayısıyla bu inceleme, bir metin üzerinden Eski Uygur Türkçesindeki yüklemcil öge konumunda olan fiillerinin rol istemleri ve anlambilimsel fiil sınıflarına göre rol dağılımlarını göstermesi bakımından daha sonra yapılacak çalışmalara öncülük edebilecektir.

4. Rol Kuramı Çerçevesinde *İyi ve Kötü Prens Öyküsü*'nde Fiillerin Anlambilimsel Özelliklerine Göre Roller

Fiillerin anlambilimsel özellikleri, bir dilin tarih boyunca kullanıldığı tüm dönemlerde farklılık arz etmektedir. Türkçe gibi geçmişi çok eskilere uzanan bir dilde kullanılan fiillerin kategorik nitelikleri elbette değişiklik gösterecektir. Çalışmanın kapsamı gereği, Eski Uygur Türkçesinde metin üzerinden tespit edilen fiillerin anlambilimsel kategorileri, bağlam temelinde kalarak rol dağılımıyla etkileşim halinde olmaktadır. Söz konusu anlambilimsel farklılıklar, rol dağılımında

¹¹ Çalışmada incelenen *İyi ve Kötü Prens Öyküsü* için Köken'in Hamilton'dan (1998) yaptığı çeviri metni esas alınmıştır.

öncelikle eyleyen, etkilenen ve konu unsuruna göre şekillenmektedir. Bahsi geçen üç temel rol, yüklemcil öge konumunda olan fiil açısından zorunlu unsur değerindedir. Ancak bazı anlambilimsel farklılıklar, fiillerin yer rolünü de zorunlu olarak istemesine sebep olmaktadır. Zaman, amaç, sebep, araç, durum gibi roller ve bunları gösteren üyeler cümlede zorunlu değil seçimlik olmaları sebebiyle anlambilimsel sınıflandırmaya etki etmemektedir. Yapılan incelemeye göre metin üzerinde karşılaşılan yüklemcil fiillerin anlambilimsel sınıfları şu şekilde belirlenmiştir:

1. Duygu barındıran fiiller
 - a. Süreç içeren duygu fiilleri
 - b. Son sınır vurgulayan duygu fiilleri
 - c. Anlık duygu fiilleri
2. Durağanlık belirten fiiller
3. Duygu çıktısı fiiller
4. Karşılıklı yapılan fiiller
5. Söyleme dayalı fiiller
6. Varlıkla ilgili fiiller
7. Olumlu ya da olumsuz sonuç barındıran fiiller
8. Hareket barındıran fiiller

4.1. Duygu Barındıran Fiiller

Duygu barındıran fiiller, yüklemde belirtilen hareketin konuşurun ya da hakkında konuşulan kişinin duygu durumunu gösterdiği fiillerdir. *İyi ve Kötü Prens Öyküsü* üslup özellikleri, hikâye edici anlatımı ve karşılıklı konuşmaların fazlalığı sebebiyle sıkça duygu fiillerine başvurmuştur. Metinde geçen duygu fiillerinin çeşitliliği rol dağılımında farklılıklara neden olmaktadır. Duygu fiillerinin kendi içinde alt kategorilere ayrılmasında eyleyen, etkilenen ve konu unsurları etkili olmaktadır. Bu açıdan duygu fiillerini aldıkları üyelere göre süreç içeren, son sınır vurgulayan ve anlık duygu fiilleri olarak üçe ayırmak mümkündür.

4.1.1. Süreç İçeren Duygu Fiilleri

Duygu fiillerinin bir alt kategorisi şeklinde değerlendirilebilecek olan süreç içeren fiiller, duyguyu taşıyan açıdan zamana yayılmaktadır. Bu fiiller eyleyen ve konu unsurlarını birlikte alırlar: *Akla-* ‘nefret etmek’ ve *sew-* ‘sevmek’ fiilleri eyleyen ve konu üyelerini zorunlu olarak isterken *sewin-* ‘sevinmek’ ve *busan-* ‘üzülmek’ fiili, etkileneni zorunlu olarak istemekle birlikte söz konusu duyguyu ortaya çıkaran bir sebebi de aynı derecede tamlayıcı olarak görmektedir. Burada geçen sebep üyesi, aynı zamanda duyguyu ortaya çıkaran bir varlık durumunda olabileceğinden sebep, konu ile bütünleşik bir üye olarak kabul edilebilir.

*Ögüm kañım*_(eyleyen) *eçim teginke sewer meni*_(konu) *aklayur erti* (XXVIII)
‘Babam ve annem, ağabeyimi sever ve benden nefret ederlerdi.’

*Ögüm kañım*_(eyleyen) *eçim teginke*_(konu) *sewer meni aklayur erti* (XXVIII)
‘Babam ve annem, ağabeyimi sever ve benden nefret ederlerdi.’

*Ol lö kamı*_(eyleyen) *ertini sewerinti* (XLVI) ‘Ejderhalar hanı çok sevindi.’

*Uluş barça*_(etkilenen) *tegin için*_(konu/sebep) *busanur* (XXVII) ‘Memleketin tamamı prens için üzülür.’

4.1.2. Son Sınır Vurgulayan Duygu Fiilleri

Bu gruptaki fiiller, son sınıra atıf yapan ve bundan sonra başka bir sürecin başladığı duyguları gösteren fiillerdir. Bu kategorideki fiiller eyleyen ve etkilenen unsurlarını zorunlu olarak isterler. Metinde yalnızca *könlin* ögesiyle kullanılan *bert-* ‘kırmak’ fiili, örnek olarak görülebilir.

Könjülüğ berzün könlin(etkilenen) bertmenler(eyleyen) (VIII) ‘(Oğlunun) arzusunu yerine getirsin. Onun gönlünü kırmayın.’

4.1.3. Anlık Duygu Fiilleri

Kork- gibi anlık ortaya çıkan ve etkisi geçici olan duyguları anlatan fiillerdir. Bu tür fiillerde eyleyen yoktur, etkilenen vardır. Etkilenen üye, söz konusu hareketten hem etkilenen hem de harekete maruz kalan unsur durumundadır. Hareketten etkilenen canlı varlığın yanı sıra söz konusu duygu ortaya çıkaran bir etken de cümlede rol oynamaktadır. *Kork-* duygusunun anlık belirmesini sağlayan unsur sebep rolünde görülmektedir.

Kim(etkilenen) *ölüm adaka*(komu/sebep) *korksar aşnurak yorınlar* (XXXII) ‘(Aranızda) kim ölüm tehlikesinden korkuyorsa şimdiden yürüsün.’

4.2. Durağanlık Belirten Fiiller

Hareketi gerçekleştiren veya maruz kalan açısından durağanlık bildiren fiillerde eyleyen, konu ve etkilenen unsurların varlığı sistemli değildir. *Tapın-* ‘tapınmak, saygı göstermek’ ve *tutuz-* ‘emanet etmek’ fiilleri eyleyen ve konu unsurlarını istemektedir. *Tile-* ‘dilemek’ fiili ise eyleyenle beraber hareketin sonucundan yararlanacak olan etkilenen/konu olan üyeyi birlikte istemektedir.

Tegin(komu) *kopuzka ertingü uz erti...* *Uluş bodun alku*(eyleyen) *koqradı yırığ tañlayu esirkeyü ıglayu tegre tolı tururlar erti küniñe tañ adıncıg tataglıg aş içkü kelürüp tapınurlar erti* (LXXI) ‘Prens kopuzda son derece ustaydı... Ülke halkının tamamı oraya koştu; şarkıyı beğenen, acıyan ve ağlayan (insanlar), etrafı doldurup duruyorlardı. Günlerce olağanüstü yiyecek ve içecekler getirip ona saygı gösteriyorlardı.’

Ol ödün udçı er(eyleyen) *öz ewiñe elitti açıntı ewinteki ulug kiçigke*(komu) *tutuztı* (LXVII) ‘Bunun üzerine sığırtaç onu kendi evine götürdü, ihtimam gösterdi. Onu evindeki büyüklere ve küçüklere emanet etti.’

Maña edgü sakınçınaz bar erser maña(etkilenen) *amtı bir kunkayu*(komu) *tilep kelürün*(eyleyen) (LXIX) ‘Benim için iyi bir düşünceniz varsa bana şimdi bir kopuz isteyip getirin.’

4.3. Duygu Çıktısı Fiiller

Metinlerde geçen *ıgla-* ‘ağlamak’ fiili, üzülmeye duygusunun sonucunda ortaya çıkan başka bir duruma işaret etmektedir ve bu fiil eyleyen unsurunu zorunlu olarak istemektedir. Bu gibi fiillerde eyleyenin haricinde sebep üyesi de yer alabilmektedir.

Yeme bodisawat tegin(eyleyen) *bu uluş bodun ayıg kılınçlıg kılınıñın körüp*(sebep) *ertingü buşuşluğ kadguluğ bolup ıglayı balıkka kirdi* (III) ‘Bu durumda Prens Bodhisattva bu ülke insanların kötü işler yaptığını görünce çok fazla üzüntü ve kaygı duyarak ağlaya ağlaya şehre girdi.’

Ötrü kanı kan yarlıgkamadı barmagay sen tep tedi ötünti_(sebep) ötrü tegin_(eyleyen) başın töñitip ıglayu yerde yatıp yokkaru turgalı aş aşlagalı unamadı (XIX) ‘Bunun üzerine babası han izin vermedi. “Gitmeyeceksin!” dedi. O zaman prens başını eğip ağlayarak yere yatıp ne ayağa kalkmaya ne yemek yemeğe razı oldu.’

4.4. Karşılıklı Yapılan Fiiller

Bu fiillerde hareket için ikiden fazla katılımcı görünmektedir: *kawış-* ‘kavuşmak’, *körüş-* ‘görüşmek’, *öpiş-* ‘öpüşmek’, *kuçuş-* ‘kucaklaşmak’. Hareketi gerçekleştiren asıl unsur olan eyleyin haricindeki katılımcılardan biri canlı bir varlıksa fiil, iki eyleyenli; cansız bir varlıksa eyleyen/konu unsurlu olarak görünmektedir. Bu fiillerde rol dağılımı sistemlidir.

*Kaltı anta tegdükte inisi*_(eyleyen) *birle kawıştı*_(eyleyen) (LII) ‘Oraya vardığı zaman küçük kardeşiyle buluştu.’

*Ekki kadaş*_(eyleyen) *esen tükel kawışıp öpişti kuçuştı* (LII) ‘İki kardeş sağ salım birbirlerine kavuşup öpüştiler kucaklaştılar.’

*Ekkileyü silerni*_(eyleyen) *körüşmegey men*_(eyleyen) (LXXVI) ‘Sizlerle ikinci kez karşılaşmayacağım.’

4.5. Söyleme Dayalı Fiiller

Sözün malzeme olarak kullanıldığı *nomla-* ‘vaaz vermek’, *sözle-* ‘söylemek’, *sakin-* ‘düşünmek’, *okı-* ‘çağırarak’, *mayra-* ‘bağırarak’, *ötle-* ‘öğüt vermek’, *ötün-* ‘dilemek’, *té-* ‘demek’, *ünte-* ‘seslenmek’ gibi söyleme dayalı fiillerde rol dağılımı sistemlidir. Bu tür fiiller, her zaman bir eyleyen bir de konu rolündeki üyeleri istemektedir.

*Ol ödün tegin*_(eyleyen) *içgerü kirdi lö kanına utru öntü elgin tuta kigürüp erdinilig orunluk üze olgurtı lö kanıña tatıglıg sogançıg nom*_(konu) *nomladı* (XLV) ‘O zaman prens içeri girdi. Ejderhalar hanı onu karşılamak için ilerledi. Elini tutarak onu içeri soktu ve mücevherli tahta oturttu. (Prens) güçlü ejderhalar hanına salık verdi.’

*Tegin*_(eyleyen) *inçe tep sakınç sakıntı tözümin oguşumın belgürti*_(konu) *sözlerser inim ölgey* (LXVI) ‘Prens şöyle düşündü: “Ben kökümü, oymağımı belirten sözler söylersem küçük kardeşim ölecek.”’

*Tegin*_(eyleyen) *inçe tep sakınç*_(konu) *sakıntı* (LXVI) ‘Prens şöyle düşündü.’

*Ol ödün edgü ögli tegin*_(eyleyen) *inisin*_(konu) *okıyu mayradı* (LVIII) ‘O zaman iyi düşünceli prens küçük kardeşini çağırıp bağırıldı.’

*Biz*_(eyleyen) *kentüke*_(konu) *edgüke ötleüyür biz* (XX) ‘Biz ona iyiyi öğütlüyoruz.’

*Ol beş yüz er kamugun*_(eyleyen) *ol körmez yerçike*_(konu) *ötüntiler* (XXIV) ‘O beş yüz adamın hepsi de o kör rehberle başvurdu.’

*Kim*_(eyleyen) *taluyka barayın*_(konu) *teser kirinler* (XXII) ‘Kimler okyanusa varayım derse gelsinler.’

*Kim*_(eyleyen) *nen*_(konu) *üntemeser yettinç kün temirsua açtı temir ışık yorıdı* (XXXIII) ‘Hiçbiri ses çıkarmayınca yedinci gün, demir zincirleri açtılar, demir halatları çözdüler.’

4.6. Varlıkla İlgili Olan Fiiller

Canlı bir varlığın cismen gerçekliği ile ilgili olan *öl-* ‘ölmek’, *törü-* ‘türemek’, *yokad-* ‘yok olmak’ gibi fiiller etkilenen/konu üyesini birlikte içeren söz ve söz öbekleriyle kullanılmaktadır. Söz konusu hareketi varlık kendi kendine gerçekleştiremeyeceğine göre fiilin gerçekleştiricisi olan eyleyen unsur bu gibi fiillerde devre dışı kalmaktadır. Onun yerine hareketten hem etkilenen hem de hareketin üzerinde gerçekleştiği üyeyi kabul etmektedir.

*Kişi alku*_(etkilenen/konu) *ölür* (XVII) ‘İnsanların hepsi ölür.’

*Amrak kadaşım eşiñ tuşuñ biziñ beş yüz eren*_(etkilenen/konu) *kança bardı esen tegdi mü inişiy ayıg ögli tegin inçe tep tedi taluy içinte yokadı* (LIII) ‘Kardeşi kötü düşünceli prens şöyle cevap verdi: “Onlar denizin içinde yok oldular.”’

*Yer tenri*_(etkilenen/konu) *törümişte berü bay yeme bar yok çıgay yeme bar* (V) ‘Yer ve gök yaratıldığından beri zengin de var yoksul da var.’

4.7. Olumlu ya da Olumsuz Sonuç Barındıran Fiiller

Bu grupta yer alan fiillerde hareketin kim tarafından gerçekleştirildiği önemli değildir. Önemli olan, harekete maruz kalan canlı ya da cansız varlığın sonuçtan etkilenmesidir. Bahsi geçen etkilenme olumlu yönde olabileceği gibi olumsuz yönde de gerçekleşmektedir. Olumlu yönde görülen sonuçlar, maruz kalan açısından fayda sağlarken olumsuz yönde görülenler ise hareketin etkilediği varlığa zarar vermektedir. Zarar gören varlık canlıysa hasta olma, ölme, tehlikeye girme gibi durumlarla karşılaşmakta; cansız bir varlıksa parça bütünlüğü bozulmaktadır.

Bu grupta yer alan fiillerin dağılımında görülen ortak özellik, etkilenen/konu rolünü üstlenecek bir üyeye sahip olmasıdır. Eyleyen ve etkilenen/konu unsurlarını bir arada isteyen fiiller *kıy-* ‘kesmek’, *sañç-* ‘kör etmek, saplamak’, *tegl-* ‘dağlamak’, *yatgur-*, *çok-* ‘kesmek’, *ölür-* ‘öldürmek’, *artat-* ‘zarar vermek’, *ölüm yerije id-* ‘ölüm yerine göndermek’, *asag tısı kıl-* ‘yarar sağlamak’, *irinç yarlıg kıl-*, *egid-* ‘beslemek’, *çomur-* ‘gömmek’, *teğür-* ‘sokmak’ fiilleridir. Ancak *çomur-* ve *teğür-* fiilleri, metinde tamlayanı durumunda olan *suwka* ve *teğziñçe* şeklinde yer üyeli unsurlarla birlikte görünerek zarar verme anlamında kullanılmaktadır

*Ötrü turup ekki kamaş sıs*_(etkilenen/konu) *kıyıp ekki köziñe sançıp teztı*_(eyleyen) (LVII) ‘İki gözüne saplayıp kaçtı.’

*Ekki köziñe*_(etkilenen/konu) *sançıp teztı*_(eyleyen) (LVII) ‘İki gözüne saplayıp kaçtı.’

*Amtı munı ekki köz*_(etkilenen/konu) *teglrip sançayın*_(eyleyen) (LVII) ‘Şimdi ben bunun iki gözünü oyup kör edeyim.’

*Bukası*_(eyleyen) *aşnu önüp teginig*_(etkilenen/konu) *yumburu yatgurup tört adakın inşeyü köliidi* (LXV) ‘Boğa öne gelerek prensi yuvarlayıp dört ayağı ile burgu gibi dönerek onu yere gömdü.’

*Emeri tınlıglar*_(eyleyen) *yunt ud*_(etkilenen/konu) *çokar koy lagzın ulatı tınlıglarig*_(etkilenen/konu) *ölürür* (II) ‘Pek çok kişi at ve öküz kesiyor; koyun, domuz ve diğer canlıları öldürüyor.’

*İçgerülüğ edgü yemişig*_(etkilenen/konu) *kuşlar*_(eyleyen) *artatır üçün turgaru kınka teginür men* (LXXII) ‘Saraya ait yemişleri kuşlar talan ettikleri için hep cezaya uğruyorum.’

*Tejrim*_(eyleyen) *ne muş tak boltı kim antag tenri teg erdini teg ögükünüzni*_(etkilenen/konu) **ölüm yeriye idur siz** (XXVI) ‘Haşmetlim, nasıl bir felaket oldu da böyle gök gibi mücevher gibi sevgili yavrunuzu bu ölüm yerine gönderiyorsunuz?’

*Amtı men*_(eyleyen) *bu erdini birle barsar men kamag tunlglarka*_(etkilenen/konu) **artuk asıg tusu kılı umagay men** (XXXIV) ‘Şimdi ben bu mücevherle birlikte gidersem bütün canlılara yarar sağlayamam.’

*Amtı bizni*_(etkilenen/konu) **irinç yarlıg kılıp kaçça barır siz_(eyleyen) (XVIII) ‘Şimdi bizi mutsuz ve zavallı kılıp nereye gidiyorsunuz?’**

*Elgim atızu ağzım yurlayı öz*_(etkilenen/konu) **egidevin**_(eyleyen) (LXX) ‘Elim çalar, ağzım şarkı söyler, kendimi beslerim.’

*Üçünç suwda yekler*_(eyleyen) *urup kemi*_(etkilenen/konu) **suwka çomurur** (XVII) ‘Üçüncü (tehlike), suda şeytanlar saldırır ve gemiyi suya gömerler.’

*Törtünç (kemi)*_(etkilenen/konu) **ulug tegzinçe kigürür**_(eyleyen) (XVII) ‘Dördüncü (tehlike) onu büyük bir anafora sokar.’

Bunun yanı sıra eyleyen unsur almayan ve genellikle cansız varlıklar üzerinde etkiler gösteren fiiller bulunmaktadır. Söz konusu fiiller, yalnızca etkilenen+konu üyesini almaktadır: *kurug kal-* ‘kurumak’, *sın-* ‘kırılmak’, *sus-* ‘su almak’, *tamulug bol-* ‘cehennemlik olmak’.

*Ol ödün ağıçı uluğu kanka inçe ötünti tejrim agılıg*_(etkilenen/konu) **kurug kalır** (VII) ‘O zaman hazine başkanı hana şöyle arz etti: “Haşmetlim hazine kurumak üzere.”’

*Ekkinti suwda suw önlüg taglar bar. Kemi*_(etkilenen/konu) **susup sinur** (XVII) ‘İkinci (tehlike), suda su renginde dağlar vardır; gemi su alıp parçalanır.’

*Kayu kişi ög kaç köşlin bertser ol tunlğ*_(etkilenen/konu) **tamulug bolur ogul kızka sanmaz** (XI) ‘Hangi kişi ana ve babasının gönlünü kırarsa o kişi cehennemlik olur, oğul ya da kız sayılmaz.’

4.8. Hareket Barındıran Fiiller

Hareket barındıran fiiller, genel itibariyle canlı bir varlık tarafından gerçekleştirilme eğilimindedir. *İyi ve Kötü Prens Öyküsü*’nde hareket barındıran fiiller, diğer kategorilere göre daha çok görüldüğü için rol dağılımında belirli bir sisteme tabi olduklarını söylemek mümkün değildir. Bu durum, metinde iki kardeşin sürekli hareket halinde olması ile açıklanabilir. Söz konusu özelliğin yanı sıra hareket fiilleri arasında, diğer fiil kategorilerinden farklı olarak yer üyesini zorunlu olarak isteyen fiiller de görülmektedir. Bu kategorideki fiiller, rol dağılımı bakımından diğer kategorilere göre daha zengin bir birleşim tablosu sunmaktadır.

Kelür- ‘getirmek’ fiili, metin içinde eylemi gerçekleştiren bir eyleyeni zorunlu olarak istemektedir. Söz konusu hareketler, eyleyen unsurun haricinde bir yer veya hedef bilgisi ve eyleyenin hareketini gerçekleştirdiği bir varlığa yani konuya işaret etmekle yükümlüdür.

*Maña edgü sakınçmaz bar erser maña*_(hedef) *amtı bir kunkayu*_(konu) **kelürün**_(eyleyen) (LXIX) ‘Benim için iyi bir düşünceniz varsa bana şimdi bir kopuz isteyip getirin.’

Elit- ‘iletmek’, *yat-* ‘yatmak’, *bar-* ‘varmak’, *kir-* ‘girmek’, *kon-* gibi fiiller, eyleyenle beraber hareketin gerçekleştiği yer veya hedef bilgisine ihtiyacı göstermektedir çünkü bahsi geçen fiiller, hareketin yönüne de vurgu yapmakta dolayısıyla bir yer adı istemektedir.

*Ol ödün udçı er*_(eyleyen) *öz ewine*_(hedef) *elitti* (LXVII) ‘Bunun üzerine sığırtmacı onu kendi evine götürdü.’

*Oglum sawı belgürğinçe kınlıkta*_(yer) *yatzun*_(eyleyen) (LXIII) ‘Oğlumun iyi ya da kötü haberi gelene kadar (bu ikinci) oğlum hapiste yatsın.’

*Ne üçün ölüm verke*_(yer) *barır siz*_(eyleyen) (XVI) ‘Niçin ölümlü yere gideceksiniz?’

*Tegin*_(eyleyen) *alkunu taplamadı tek taluy ögüzke*_(yer) *kirmişig tapladı* (XV) ‘Prens (bu yolların) hepsini onaylamadı. Sadece okyanus ırmağına girmeyi onayladı.’

*Kuş kuzgun*_(eyleyen) *konsa ısıgag*_(yer) *tartğı men* (LXXX) ‘Kargalar ya da kuşlar kondukları zaman ben ipi çekeceğim.’

Belgür- ‘belirmek’, *bul-* ‘bulmak’, *yoğur-* ‘aşmak’, *kol-* ‘istemek’, *tönjit-* ‘çevirmek’, *tokıt-* ‘çaldırmak’, *yalga-* ‘yalamak’, *yarat-* ‘donatmak’, *közün-* ‘görünmek’, *sat-*, *sep-* ‘donatmak’, *sola-* ‘zincirlemek’, *suwa-* ‘sulamak’, *bekle-* ‘sabit kılmak, zincirlemek’, *bul-*, *entür-* ‘aramak’, *öntür-* ‘uğurlamak’ gibi fiiller ise çoğu hareket barındıran fiillerde olduğu gibi mutlaka eyleyene ihtiyaç duymaktadır. Eyleyenin gösterdiği hareketin üzerinde gerçekleştiği ve hareketin sürecini etkileyen konu üyesini de kabul etmektedir.

*Oglum sawı*_(komu) *belgürğinçe kınlıkta yatzun*_(eyleyen) (LXIII) ‘Oğlumun iyi ya da kötü haberi gelene kadar (bu ikinci) oğlum hapiste yatsın.’

*Tawar kazanmak neñ taluy ögüzke kirip köñülteki küsüşin kanturgalı sakınsar bulunçsuz çintemeni erdini*_(komu) *bulsar*_(eyleyen) *kamağ yertünçüdeki tınlıglarınñ küsüşin...* (XIV) ‘Mal mülk kazanmak konusunda insan okyanus ırmağına gidip gönlündeki arzularını doyurmayı düşünürse ve bulunmaz çintemeni mücevherini bulunursa bu dünyadaki bütün canlıların arzularını (yerine getirebilir).’

*Ol lenhua yolug*_(komu) *yoguru usar siz*_(eyleyen) *ötrü lö kanına erdinilig balıkka orduka teggey siz* (XXXIX) ‘Eğer bu lotus yolunu aşabilerseniz bir süre sonra ejderhalar hanımın mücevherli şehrine ve sarayına ulaşacaksınız.’

*Ol ellig kan kızın*_(komu) *edgü ögli teginke*_(komu/hedef) *kolmış erti*_(eyleyen) (LXIV) ‘O kral hanın kızını iyi düşünceli prense istemişti.’

*Ötrü tegin*_(eyleyen) *basın*_(komu) *tönjitip ıglayu yerde yatıp yokkaru turgalı aşşlağalı unamadı* (XIX) ‘O zaman prens başını eğip ağlayarak yere yatıp ne ayağa kalkmaya ne de yemek yemeye razı oldu.’

*Edgü ögli tegin*_(eyleyen) *ulug küwrüg*_(komu) *tokıtıp inçe tep yarlıgkadı* (XXXI) ‘İyi düşünceli prens büyük davulu çaldırıp şöyle buyurdu.’

*Sürüg ud kamağ öntükte tilin*_(komu) *yalgap ekki közinteki sışın alıp kodnı*_(eyleyen) (LXV) ‘Sürüdeki öküzlerin tamamı geçtikten sonra (boğa) diliyle yalayıp iki gözündeki şişi tamamen çıkardı.’

Kaltı taluy ögüzke tegip yetti kün tutup kemi(konu) yarattıØ(eyleyen) (XXXI) ‘Okyanusa ulaştığı zaman yedi gün durup bir gemi donattı.’

Lö kanuna(konu) közüngey siz(eyleyen) (XL) ‘Ejderhalar hanına göreeneceksiniz.’

Etin kann(konu) satarØ(eyleyen) (III) ‘Etini ve kanını satıyor.’

Ol ödün kanı(eyleyen) teginke(konu) septi (XXVIII) ‘O zaman babası han, prensi araç gereçle donattı.’

Yetti temiz sua(konu) kemi(konu) solap turgurdıØ(eyleyen) (XXXI) ‘Demirden yedi zincirle gemiyi zincirleyip hareketsiz bıraktı.’

Kurug yerig(konu) suwayu öl yerig tarıyu kuş kuzgun sukar yorıyur sansız tümen özlüg ölürürØ(eyleyen) (I) ‘Onlar kuru toprağı sularken yaş toprağı işlerken kuş kuzgun galalayarak geliyor. Binlerce ve onbinlerce yarattığı öldürüyor.’

Elgin adakın(konu) beklep kınlıkta urdular(eyleyen) (LXIII) ‘Elini ayağı zincire vurup onu hapse attılar.’

Erdini(konu) bultuñuz(eyleyen) mu (LIV) ‘Mücevheri buldunuz mu?’

Ol ödün ol beş yüz koltguçılar bu sawag eşidip uludular sıktadılar kaltı buzagusun(konu) entürmiş inek(eyleyen) teg ulıyu inçe tep ötüntiler (LXXVII) ‘O zaman, o beş yüz dilenci bu sözü işitip uludular, sızlandılar, buzağısını arayan inek gibi böğürüp şöyle arz ettiler.’

Edgü ögli teginig(konu) uzatı öntürüp taluyka ıdtılar(eyleyen) (XXXI) ‘İyi düşünceli prensi kabile halinde uğurlayıp onu okyanusa yolcu ettiler.’

Metinde geçen *yadı-* ‘yayılmak’ fiili, *edgü kü at* isim öbeği ile birlikte kullanıldığından ve bu öbeğin hareketi gerçekleştirme kapasitesi olmadığından konu üyeli fiil olarak görülmektedir. Yine metinden hareketle *kü at*’ın *yadıması* bir mekânda gerçekleşeceği için yer unsurunu isteyen fiiller arasında yerini almaktadır.

Kü at(konu) tört bulunda(yer) yadıltı (VII) ‘Bu iyi şanlı ad dört bir yana yayıldı.’

Yokkaru tur- ‘ayağa kalkmak’, *ön-* ‘ilerlemek’ gibi fiiller, hareketin yönünü iç anlamlarında barındırmaları sebebiyle ayrıca yer üyesine gerek duymamaktadır. Ancak hareketi gerçekleştiren canlı bir varlık fiilde kendini hissettirmektedir. Bu bakımdan eyleyen şeklinde tek üyeli fiil olarak görülmektedir.

Ötrü tegin(eyleyen) başın töñitip ıglayu yerde yatıp yokkaru turgalı aş aşlagalı unamağı (XIX) ‘O zaman prens başını eğip ağlayarak yere yatıp ne ayağa kalkmaya ne yemek yemeğe razı oldu.’

Bir kemi sıyukın tuta öntüm(eyleyen) (LIV) ‘Ben bir gemiden kalan parçaya tutunarak çıktım.’

Metinde *tepre-* ‘sallanmak’ fiili, söğütün kendisi tarafından gerçekleşmeyeceği hatta dışarıdan rüzgâr veya insan gücü gibi bir etkiyle ortaya çıkacağı ve *közün-* ‘görünmek’ fiilinde geçen hareketi *agu tını* ‘zehirli nefes’, bilinçli bir şekilde yapamayacağı için her iki fiil de eyleyen almayan fiiller arasındadır. Bu bakımdan bahsi geçen fiiller, konu üyeli bir fiil görünümü sergilemektedir.

Kuş kuzgun konsa ışıgag tartğı men söğüü(konu) tepregey (LXXX) ‘Kargalar ve kuşlar kondukları zaman ben ipi çekeceğim, ağaçlar sallanacak.’

*Ol lenhua sayu birer agulug yılan bar. Agu tını(konu) iraktın ançulayu **közünür** (XXXVIII) ‘Bu lotus çiçeklerinin herbirinde birer zehirli yılan var. Onların zehirli nefesi sanki herbir lotus çiçeği duman çıkarıyormuş gibi görünür.’*

5. Sonuç

5.1. Bu çalışmada, *İyi ve Kötü Prens Öyküsü*, metin temelli inceleme için zemin oluşturmaktadır. Öykünün canlı anlatımı, tahkiye üslubu ve karşılıklı konuşmaların varlığı söz diziminde tercih edilen fiillerin niteliğinde de farklılığa sebebiyet vermektedir. Öykü esnasında sürekli hareket halinde olan kahramanın başından geçenler aktarılırken yine hareket fiillerinin kullanım sıklığının diğer fiil kategorilerine göre fazla olması yapılan eylemlerin çokluğuna ve hareketin sürekliliğine işaret etmesi bakımından dikkate değerdir. Bu durum, bağlam olarak ele alınan metinlerle fiillerin anlamsal sınıfları ve dolayısıyla rol dağılımlarının görünümüne etki etmektedir. Farklı türden metinlerin bu çerçevede karşılaştırılması ilerleyen çalışmalarda değerlendirilebilir.

5.2. Tarama için seçilen metin incelendiğinde bağlamdan hareketle 8 temel anlambilimsel fiil kategorisi tespit edilmiştir: Duygu barındıran fiiller, durağanlık belirten fiiller, duygu çıktısı fiiller, karşılıklı yapılan fiiller, söyleme dayalı fiiller, varlıkla ilgili fiiller, olumlu ya da olumsuz sonuç barındıran fiiller ve hareket barındıran fiiller.

5.3. Söz diziminde rol dağılımının fiillerin anlambilimsel kategorilerine göre etkilendiği görülmektedir. Buna göre incelenen metinde tespit edilen rollerin anlambilimsel kategorilere dağılımları tablodaki gibi verilebilir:

	Eyleyen	Konu	Etkilenen	Etkilenen/konu	Sebep	Yer	Hedef
Duygu barındıran fiiller	+	+	+		+		
Durağanlık belirten fiiller	+	+		+			
Duygu çıktısı fiiller	+						
Karşılıklı yapılan fiiller	+						
Söyleme dayalı fiiller	+	+					
Varlıkla ilgili fiiller				+			
Olumlu ya da olumsuz sonuç barındıran fiiller	+			+			
Hareket barındıran fiiller	+	+		+		+	+

Kaynakça

- ASLAN DEMİR, Sema (2016), *Görünüş Kategorisi: Türkmençe Örneği*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- BARUTÇU ÖZÖNDER, Sema (2011), “Türk Dilinde Fiil ve Fiil Çekimi”, *Türk Gramerinin Sorunları I-II Toplantı Bildirileri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BLACK, Cheryl A. (1999), *A step-by-step Introduction to the Government and Binding Theory of Syntax*, ABD: Summer Institute of Linguistics.
- CHAFE, Wallace L. (1970), *Meaning and the Structure of Language*, Chicago: University of Chicago Press.
- CHOMSKY, Noam (1957), *Syntactic Structure*, Mouton Publishers, Paris: The Hague.
- CHOMSKY, Noam (1981), *Lectures on Government and Binding*, Dordrecht: Foris Publications.
- DOĞAN, Nuh (2011), *Türkiye Türkçesi Fiillerinde İsteme Göre Anlam Değişiklikleri*, Doktora tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- DOĞAN, Nuh (2014), “Çok İşlevlilik Açısından Türkçe Edatların Söz Dizimsel ve Anlam Bilimsel Yapısı”, *Dil Araştırmaları*, S. 15: 105-119.
- DOĞAN, Nuh (2015), “Türkçe Sıfatların İstem Bilgisi”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. 12, S. 3: 77-90.
- DOĞAN, Nuh (2016), “İstem Sözlükleri ve Türkçe”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, N 42, III: 251-268.
- DOĞAN, Nuh (2017), “Türkçe Fiillerin Anlambilimsel Sınıfları”, *Uluslararası Dil ve Edebiyatta Modernleşme ve Gelenek Sempozyumu*, Karabük: Karabük Üniversitesi.
- ERCİLASON, Ahmet Bican (2004), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- FILLMORE, Charles J. (1968), *The Case for Case. Universals in Linguistic Theory*, (Ed. Bach and R. Harms), New York, Holt, Rinehart, and Winston.
- GENCAN, Tahir Nejat (2001), *Dilbilgisi*, Ankara: Ayrac Yayınları.
- GÜLENSOY, Tuncer (2007), *Türkiye Türkçesinde Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- HAEGEMAN, Liliane (1994), *Introduction to Government and Binding Theory*, Oxford UK and Massachusetts USA: Blackwell.
- HAMILTON, James Russell (1998), *İyi ve Kötü Prens Öyküsü*, (Çev. Vedat Köken) Ankara: TDK Yayınları.
- KAHRAMAN, Tahir (1996), *Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları*, Ankara: TDK Yayınları.
- KARAAĞAÇ, Günay (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KARADOĞAN, Ahmet (2009), *Türkiye Türkçesinde Kılıp*, Ankara: Divan Kitap.
- KARADOĞAN, Ahmet; HİRİK, Erkan (2015), “Türkçe Fiillerde Kılıp Türlerinin Dil Öğretimindeki Yeri Üzerine”, *International Journal of Languages' Education and Teaching*: 48-59.
- KARAHAN, Leyla (1997), “Fiil-Tamlayıcı İlişkisi Üzerine”, *Türk Dili*, S. 549: 209-213.
- KERİMOĞLU, Caner (2014), *Genel Dilbilime Giriş*, Ankara: Pegem Akademi.
- KETTNEROVÁ, Václava, LOPATKOVÁ, Markéta, HRSTKOVÁ, Klára (2008), “Semantic Classes in Czech Valency Lexicon”, *11th International Conference: Text, Speech and Dialogue*, Czech Republic: Brno: 109-116.
- KORHONEN, Anna; BRISCOE, Ted (2004), “Extended Lexical-Semantic Classification of English Verbs”, *Proceedings of the HLT/NAACL Workshop on Computational Lexical Semantics*, MA: Boston.
- KORKMAZ, Zeynep (2007), *Türkiye Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.
- KURAM, Kadri (2006), *Türkçede Yer Öbeklerinin Bazı Sözdizimsel Özellikleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- LEVIN, Beth (1993), *English Verb Classes and Alternations a Preliminary Investigation*, Chicago and London: The University of Chicago Press.

- LEVIN, Beth (2015), “Verb Classes Within and Across Languages”, *Valency Classes: A Comparative Handbook*, (Ed. B. Comrie ve A. Malchukov), Berlin: De Gruyter: 1627-1670.
- MIKELIĆ PRERADOVIĆ, Nives (2010), “Semantic classification of verbs in Crovallex”, *4th WSEAS International Conference on Recent Advances in Computer Engineering and Applications*, USA: Harvard University, Cambridge: 53-59.
- NEVĚRILOVÁ, Zuzana, (2010), “Semantic Role Patterns and Verb Classes in Verb Valency Lexicon”, *13th International Conference: Text, Speech and Dialogue*, Czech Republics: Brno: 150-156.
- ÖZKAN, Abdurrahman (1999), “Türkçede Fiil-Tamlayıcı İlişkisi ve Fiillerin İstem Değiştirmesi”, *Araştırmalar-İnsan Bilimleri Araştırmaları*, 1: 125-143.
- ÖZKAN, Abdurrahman (2011), “Eski Anadolu Türkçesindeki Bazı Fiillerin Hâl Ekli Tamlayıcıları ve Bu Tamlayıcılarda Zaman İçinde Görülen Değişiklikler”, *Turkish Studies*, C 6, 1: 521-532.
- SEV, Gülsel (2001), *Emek Fiiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı*, Ankara: TDK Yayınları.
- ŞİRİN USER, Hatice (2016), *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*, Ankara: TDK Yayınları.
- TUĞCU, Perihan (2009), *Türkçede Belirleyici Öbeği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- TULUM, Mehmet Mahur; AZILI, Kenan (2015), *Eski Uygurca Edgü Ögü Tigin Anyıg Ögü Tigin: (İyi Niyetli Şehzade-Kötü Niyetli Şehzade) Burkanca Seyirlik Eser*, İstanbul: Türkiyat Doğu Kütüphanesi.
- UĞURLU, Mustafa (2003), “Türkiye Türkçesinde “Bakış” (“Aspekto Tempora”)”, *Türkbilg*, S. 5: 124-133.
- UZUN, Nadir Engin (2000), *Anaizgileriyle Evrensel Dilbilgisi ve Türkçe*, İstanbul: Multilingual.
- YAYLAGÜL ÜSTÜNEL, Özen (2016), “Orhun Türkçesi’nde Lokatif Alanı”, *Türkbilg*, S.31: 73-84.
- YAYLAGÜL, Özen (2010), “Türkiye Türkçesindeki Duygu Fiilleri”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. 7, S. 4: 100-111.
- YAYLAGÜL, Özen (2015), *Göstergebilim ve Dilbilim*, Ankara: Hece Yayınları.
- YILDIZ, Hüseyin (2017), “Türk Dilinde Fiillerin Semantik Sınıflandırılması Problemi”, *Journal of Turkish Language and Literature*, C. 3, S. 1: 337-362.